

Culemborg, 14 februari 2010, Leerdienst
Grote of Barbarakerk, 19.00 uur

Thema: 'De kerk verdwijnt in Nederland'
Predikant: ds. Henri Veldhuis

Gemeente van Jezus Christus,

'De kerk verdwijnt in Nederland', dat blijkt uit diverse statistieken en andere berichten over het afstoten van kerkgebouwen, het opheffen en samenvoegen van gemeenten, financiële tekorten, enz. Natuurlijk, op veel plaatsen zullen kleine gemeentekernen overblijven. Maar na decennia van ingrijpende secularisatie en ontkerkelijking in een land dat ooit zó kerks was, zullen gemeenteleden daar het gevoel hebben dat ze leven in de diaspora.

Ik wil het in deze dienst niet hebben over de vraag of deze neergang nog is tegen te houden, of er nog oplossingen zijn, nieuwe ideeën voor een andere manier van kerk-zijn.

Ik wil alleen maar stilstaan bij de vraag *wat het ons persoonlijk doet*: dat we achterblijven in een steeds kleiner kerk, - of dat we misschien zelf op de drempel staan, misschien om nog een poosje te blijven maar dan ook te gaan.

En ook de vraag wat het ons doet als burger van Nederland, dat een joods-christelijke cultuur verdwijnt, ook al roepen Geert Wilders en zoveel anderen zo hard dat die bewaard moet blijven.

Ik wil deze vragen ter sprake brengen vanuit mijn eigen levensloop en ervaringen, en dan hoop ik dat die aanleiding geven voor een goed gesprek na deze dienst. Tegelijk hoop ik mijn verhaal zo te vertellen, dat deze preek toch ook verkondiging is, goede tijding voor onszelf en onze kerk.

Toen ik op achttienjarige leeftijd op de valreep besloot om geen natuurkunde te gaan studeren maar theologie, was het geenszins mijn bedoeling om later dominee te worden. Tijdens mijn middelbare schooltijd was ik wel geïnteresseerd geraakt in allerlei levens- en geloofsvragen, maar de kerk vond ik een groot probleem.

U weet, ik groeide op in een behoudend Gereformeerde Bonds gezin, één van de weinige gezinnen van die kleur in ons dorp Kraggenburg, in de gloednieuwe Noord Oost Polder. In die polder, waar uit alle provincies van het land jonge gezinnen bij elkaar kwamen wonen, had de nieuwe wind van secularisatie en zestiger-jaren-cultuur vrij spel en grote invloed, - en dat stempelde mijn jeugd.

Op de middelbare school in Emmeloord waren veel jonge leraren die vanuit de woelingen van de zestiger jaren moeite hadden met hun gelovige en kerkelijk afkomst. De leraren godsdienst gaven ons vooral les in bijbelkritiek en geloofstwijfel. Maatschappelijke en politieke betrokkenheid was belangrijk, Vietnam een belangrijk thema, drugs en vrije liefde doken op achter de coulissen van het schoolleven.

In die sfeer voelde ik intuïtief al vroeg aan hoe sterk geloof en kerk zouden afkalven door de secularisatie, een gevoel dat de afstand tussen school en thuis steeds groter maakte. Elke schooldag moest ik 18 km heen en weer terug fietsen, door het weer en de wind van het vlakke polderland met z'n grote wolkenluchten. Het was vaak ook een geestelijke fietstocht tussen twee werelden.

Die twee werelden waren er ook op zondag. 's Ochtends naar de doorsnee hervormde kerk van het dorp, waar de preken voor mijn ouders veel te licht waren. Daarom 's middags vaak bijtanken in een zware Gereformeerde Bondsdienst in bijv. IJsselmuiden.

Zoals ik vaak diepe gevoelens van verwarring en vervreemding kon hebben in het moderne schoolleven, zo gebeurde hetzelfde aan de andere kant: in zulke zware kerkdiensten. Daar voelde ik mijn grote innerlijke weerstand tegen de taal, de retoriek, de onvrije sfeer en - naar mijn gevoel - liefdeloze geloofsopvattingen.

Wanneer je een beetje introvert bent aangelegd en elke dag zoveel moet fietsen, is dat spanningsveld tussen twee zó verschillende culturen van Gereformeerde Bonds geloof aan de éne kant en polder-secularisatie aan de andere kant een goede maar ook wel veeleisende voedingsbodem voor een jongeman met levensvragen.

En aan beide kanten voelde ik heel sterk de vraag: Gaan kerk en geloof het nog wel redden? Zal het geloof, zal mijn geloof in God nog wel blijven in dit krachtenveld? Is er nog wel een eerlijke en overtuigende weg te gaan, wanneer het oude traditionele geloof zo verkrampt is geraakt, zo buiten de tijd is komen te staan, - en wanneer de secularisatie van de moderne tijd zo diep doorwerkt in ons leven?

Ik ging theologie studeren, zo lang mogelijk, want ik was op zoek naar de waarheid, waarheid die existentieel leefbaar en betrouwbaar is. Eerst theologie in Utrecht, en toen filosofie in Utrecht en Amsterdam, en toen een proefschrift, en in al die jaren er nog veel omheen.

Maar gaandeweg, met horten en stoten, deed ik toen de ontdekking, - het meest nog in de jaren van de filosofie -, dat de christelijke traditie en geloofsovertuiging inhoudelijk veel sterker zijn dan zoveel andere stemmen beweerden. Het christelijk geloof ontdekte ik niet als één van opties waaruit je vrijelijk kunt kiezen op de markt van geloof en levensbeschouwing, maar als vermoedelijk het enige perspectief dat mijn hart en verstand vertrouwen zou kunnen geven bij de grote vragen van waarheid en liefde, vrijheid en gerechtigheid.

Ik zal dat in deze dienst niet verder toelichten en uitwerken. Dat doe ik elke zondag al, en ik heb er een boek over geschreven. Maar die geleidelijke ontdekking: dat er geen alternatief is voor het christelijk geloof, dat het evangelie van Jezus een lichtend wonder is van waarheid, liefde en integriteit, de werkelijk unieke bron van waarachtig leven, - die geleidelijk ontdekking bracht me toen wel bij de vraag of ik dan toch niet predikant zou kunnen worden.

Ik heb lang gearzeld, want nog steeds had ik het gevoel: de kerk, zoals die zich verder ontwikkelt in Nederland, is een zinkend schip. Moet ik daar de rest van mijn werkzame leven aan wijden?

Ik ben het toch geworden, predikant in deze gemeente, nu al achttien jaar geleden. En sindsdien ben ik telkens weer dankbaar voor de wisselwerking van geloof, vertrouwen en betrokkenheid die er is tussen de gemeente, mij en zoveel vrijwilligers. Zo vaak mooie kerkdiensten, telkens pastorale ontmoetingen en andere ervaringen waarin we elkaars geloof mogen delen.

Maar intussen is de kerk in de Nederland wel veel kleiner geworden, een proces dat schrikbarend snel gaat en diep ingrijpt,- een proces waarvan de ernst door onze kerkleiding veel te weinig openlijk is onderkend en toegegeven.

Ook al mag ik als predikant me gezegend voelen met zo'n actieve gemeente, ook hier in Culemborg voel ik dat proces diep doorwerken. Catechese wordt nauwelijks meer gegeven, een kinderkoor blijkt niet haalbaar, er moet veel worden geïnvesteerd in thema-avonden om daar mensen te krijgen, het project 'kinderpastoraat' kwam niet van de grond.

De kerkgang is de meest duidelijk graadmeter. Ik heb daarover nog niet te klagen, en ben soms verbaasd en dankbaar dat jullie toch weer gekomen zijn. Maar intussen zie ik heel goed dat het aantal gemeenteleden dat de wekelijkse kerkgang heeft ingewisseld voor één keer per twee, drie of vier weken (of nog minder), veel groter is geworden. Nog wel geregeld naar de kerk, maar veel minder.

En in veel gezinnen zijn de ouders de laatste kerkgangers. Hun kinderen hebben misschien nog wel levensbeschouwelijke interesse, prima jongeren, maar ze zullen niet meer dragende kerkleden zijn.

Ik wil daar niet allerlei waardeoordelen over geven, maar wil wel benoemen dat zulke ontwikkelingen - of we het nu toegeven of niet - raken aan diepe gevoelens, ook bij mij. Gevoel van weemoed, onzekerheid, - misschien vraagt het wel om zoiets als rouwverwerking. De kerk, ooit zo belangrijk in ons gezin, ons land en onze cultuur, - die kerk verdwijnt. Er is veel van 'de kerk van vroeger' dat niet terug hoeft te komen, maar dat de kerk zó grootschalig verdwijnt doet me zeer.

Misschien denk je dan bij jezelf: "Het kan blijkbaar ook niet anders, want ik ben zelf van binnen ook anders geworden, minder een stevig en dragend kerklid. Dus wat zal ik zeggen van mijn kinderen? Ik begrijp ze wel."

Maar als de kerk er straks niet meer is, hoe moet het dan nog verder, waar hoor je dan nog een bijbelverhaal? Waar verneem je dan nog iets van God en Jezus? Wat betekent dat voor de toekomst van onze westerse cultuur? Waar vinden we dan nog houvast en oriëntatie?

Vanaf het begin hebben mij deze vragen dicht op de huid gezeten, ook in Culemborg. In onze beide gemeenten heb ik steeds gevoeld, ook op de beste momenten, hoe kwetsbaar ons geloof en kerk-zijn is. Er hoeft maar weinig te gebeuren en we zijn elkaar kwijt. Zeker, er zijn veel vrijwilligers, er is een betrokken kader, maar het gevoel van gewoonte en traditie is zwak, zodat we elkaar goed moeten vasthouden.

We kunnen financieel nog voort, maar het besef dat er veel meer geld nodig is voor Kerkbalans, is bij een groot deel van de gemeente veel te zwak. Het merendeel van onze gemeenteleden heeft niet genoeg geld over voor de kerk, - en geld is een goede graadmeter voor de prijs die we willen betalen.

Om terug te keren bij die kernvraag: Wat doet dat met mij, met die jongeman en student in mij van toen, van 18, 25 en 30? Ik ben nog steeds niet optimistisch, nog steeds niet rustig en zeker over de toekomst van de kerk in Nederland. Integendeel, de afbraak zal in hoog tempo verder gaan, ingrijpend, pijnlijk, verdrietig.

En ook de toekomst van onze eigen gemeente voelt onzeker en ongewis, want ook onze kerkelijk cultuur is kwetsbaar. Misschien dat onze beide gemeenten de komende jaren nog pijnlijke ervaringen en beslissingen moeten verwerken.

Maar dat is niet het enige, wanneer ik mezelf die vraag stel: Wat doet het met mij? Want het mooie van mijn predikantschap is ook, dat ik dankbaar en geïnspireerd steeds weer ervaar, samen met jullie, dat het echt mogelijk is, hier en nu, in onze tijd, nog steeds: samen gemeente van Jezus Christus zijn.

Het is werkelijk mogelijk om samen de kracht van het evangelie te ervaren in de crisis van secularisatie en godloze cultuur, - samen Gods Geest te ervaren in een spannend pastoraal gesprek, in een ontroerende kerkdienst, op een thema-avond over Dietrich Bonhoeffer, of in een heftig gesprek over Israël en de Palestijnen. Gods Kerk bestaat echt, al wordt die in Nederland steeds kleiner. Gods Kerk bestaat echt, hier en daar, op allerlei plaatsen.

Maar toch ..., als je die ontwikkeling dan tóch door ziet gaan: dat de kerk steeds kleiner wordt, ook in Culemborg, wat doet dat dan met jou? Ik heb het wel eens geschreven in het kerkblad: Over de Nederlandse kerk ben ik niet optimistischer geworden, om allerlei redenen. Maar het evangelie zelf, de Geest van Jezus Christus zelf heeft me innerlijk wel steeds meer overtuigd. Om het te zeggen in marktermen: het product is goed, onovertroffen goed, - daarvoor is geen alternatief.

Na vele decennia van secularisatie en ontkerkelijking zullen we misschien alle straten en wegen van de wereld afzoeken naar iets anders, een spiritueel alternatief. En zelf heb ik ook heel wat afgezocht, en op al die andere spirituele wegen is veel te vinden, terwijl de kerk vaak ontzettend tegenvalt. Maar een alternatief voor het evangelie is er niet, een alternatief voor het Woord en de levenswijze van Christus is er niet, - daar ben ik diep van overtuigd.

De kerk verdwijnt in Nederland. Wat zullen we tenslotte nog overhouden? Aan het einde van alle secularisatie, aan het einde van alle twijfel van ons hart houden we zelfs de bijbel niet over, denk ik, want dat is een oud en ingewikkeld boek met veel moeilijke passages en tegenstrijdigheden.

Aan het einde houden we alleen Jezus Christus nog over, zo voel ik dat: een persoon zó uniek in zijn integriteit en waarheid, zo onovertroffen in zijn leven van liefde en betrouwbaarheid, - daar kunnen we niet tegen op.

Aan het einde van al onze vragen, twijfel en weemoed, komt Hij incognito met ons meelopen, daar vertrouw ik op, - zoals met die twee Emmaüsgangers. Vanuit zijn diep authentieke liefde voor ons, vanuit zijn diep gevoelde troost voor ons, vanuit zijn in God bewogen liefde voor ons zal Hij ons de Schriften opnieuw uitleggen, - bij het vallen van de avond zal Hij bij ons aan tafel komen en het brood breken.

En dan is er weer een gemeente, twee of drie, waar brood en liefde gedeeld worden. En meer is niet nodig, dan die tafel. Bij al dat kerkenwerk van ons, dat we nog proberen vol te houden, bij al dat getrek en gesjor om onze kerk nog in stand te houden, - bij al dat gebedel om Kerkbalans, bij al die kopzorgen over de kerk in Nederland, is mij dat een grote troost.

Tegen deze Jezus moet ons hart het afleggen, vroeg of later. Hij zal ooit weer met ons meelopen, aan het einde van al onze wegen, bij het vallen van de avond. En dan is er toch weer

zo'n tafel waar het brood gebroken wordt, waar het licht van de opstanding over onze handen valt, waar stille vreugde openbreekt in ons hart. Een tafel van twee of drie of nog ietsje meer, - en dat is genoeg.

De kerk in Nederland verdwijnt, misschien ook in Culemborg, heel pijnlijk. Maar ik ben er wel rustig onder en heb er wel een beetje vrede mee, - want er is toch geen alternatief.

Amen